

История на българската култура

България е една от най-древните държави Европа и на Балканския полуостров. Тя е пресечна точка на пътищата, свързващи европейския континент с Азия и Африка. Разположена на този кръстопът на култури и цивилизации, България създава и съхранява в земите си богато културно наследство. То сочи недвусмислено българския принос в европейската и световната материална култура.

Културата на българските земи се формира в течение на хилядолетия. Това е земя, населена от дълбока древност. Траки, илири, гърци са тези, от които по-късно славяни и българи наследяват висока антична култура. Всички народи, живели по българските земи - траки, римляни, славяни, българи - оставят своя отпечатък в световната културна съкровищница.

Културното развитие на българския народ е преминало през няколко периода.

Най-ранният период обхваща културата на населението в българските земи до идването на славяните и прабългарите. Тази култура е предимно тракийска, повлияна от гърци, римляни и някои други съседни народи. Тракийската култура е оставила следи в сведенията на античните автори и в многобройни археологически паметници и находки. Днес са известни в цял свят съкровището от Варненския некропол, което е най-старото обработвано злато, откривано в целия свят; тракийските гробници и светилища в Казанлък, Свещари, Старосел, Александрово, Перперикон, Татул; многобройните тракийски съкровища – Панагюрско, Вълчитрънско, Рогозенско и др. Останките от тракийската, елинската и римската култура са многобройни. В десетките разкрити гробници траките са оставили неповторими високохудожествени образци на материалната и духовна култура. Намерени са цели градски комплекси - Августа Траяна, Тримонциум, Никополис ад Иструм, Пауталия, Акре, Месемврия,

Аполония, Сердика и много други. Със своите великолепни стенописи е прочута Казанлъшката гробница.

Към втората половина на IX в. българската народност се консолидира. Тогава се извършва дълбока културна иновация и се създава средновековната култура на българския народ. Тя поглъща всичко положително от тракийската култура, от културата на славяни и прабългари, като съхранява и някои устойчиви племенни и езически традиции. Макар че българската култура вече се характеризира с господството на християнски мироглед, който слага отпечатък върху всичките ѝ компоненти, в нея продължават да битуват редица родовообщинни и езически реликти от времето на траки, славяни и прабългари.

Най-трайни следи от културния напредък на българското общество и държава през IX – X в. са произведенията на старобългарската литература. Достигналите до нас книжовни паметници дават определението “Златен век” на българската култура. Образците на литературата, изкуството и монументалното строителство, създадени от българските творци през тази епоха, разкриват големия подем на българската християнска култура. Техният разцвет определя и водещото място на България като център на славянската писменост и култура, от който започва нейното разпространение сред другите славянски народи в европейския свят.

Столицата Велики Преслав става огледало на културния разцвет на България. Нейното архитектурно оформяне е важен етап от общия процес на зараждането и развитието на дворцовата култура на Ранносредновековна България. Величественият облик на Дворцовия град се допълва и от Дворцовата базилика, известна още като „Златната църква” – най-прочутия архитектурен паметник от X век. Със своите пропорции, внушаващи монументалност и украса от цветни мозайки и рисувана

керамика, тя е един от най-забележителните паметници на средновековната българска култура.

В края на IX - X в. декоративната скулптура е една от най-забележителните прояви на старобългарското изкуство. Преславската скулптура е повлияна от византийското изкуство, но наред с това в нея присъстват и оригинални български елементи. Преславската рисуванa керамика е едно от новите явления в старобългарското изкуство през средновековието.

През периода на Второто царство България достига върхови постижения в областта на културата, превръщайки се в един от съзидателите на византийската цивилизация. Българите обогатяват с нови елементи традициите на Преславската и Охридската школи в областта на архитектурата, изкуството, занаятите и бита, за да се открие през XIII – XIV в. най-значителният културен център на България - Търновската архитектурна, художествена и книжовна школа.

Българската култура изживява трагичен период в развитието си, който преминава през две чужди владичества — византийско и османско. Макар че търпи византийски и османски влияния, българската култура запазва оригиналността и самобитността си, които служат векове наред като щит в борбата на българския народ срещу османските асимилатори и привържениците на гръцката културна хегемония.

Чуждото владичество слага отпечатък върху българската култура през XV в. Тя загубва оригиналния си характер. Спира монументалното строителство на църкви, дворци, крепости, манастири. Настъпва нов момент във всички сфери на културата - те преминават в ръцете на народа и техните средища са градовете, манастирите и селата. Проникват нови елементи в народното творчество, в облеклото, в архитектурата.

Българската култура до голяма степен се опазва от османското влияние. За това допринася дълбоката разлика между религиите, които се

противопоставят една на друга. Двустранни са културните отношения с Гърция, Русия, Сърбия и Румъния. В тези земи са пренесени много от книжовните ценности на българския народ. В тях, след падането на България, продължават да творят видни български книжовници. От друга страна, чрез културните отношения с тях, у нас става възможно развитието на печатната книга, проявяват се нови културни тенденции.

От средата на XVIII до втората половина на XIX в. се консолидира българската нация и се оформя националната култура. Тя се характеризира с възникване на нови културни ценности, като всичко положително от миналото се запазва и обогатява. Това е епохата, когато възникват новобългарският език и писменост, когато от традиционната култура се обособяват индивидуалното и професионалното художествено творчество, когато се създават новото българско училище, новият български театър и т.н.

От втората половина на XIX в. традиционната народна култура съжителства с професионалната, която все повече се развива. Общият културен подем в българското възрожденско общество оставя видими белези в развитието на традиционните художествени занаяти, на живописата, музиката, архитектурата. Обособилите се още в довъзрожденската епоха дърворезбарски и зографски школи преживяват през XVIII-XIX в. истински разцвет.

По време на Българското възраждане манастирите се оформят като огнища на творческа, културна и просветна дейност. На територията на България са запазени много манастири – Рилският, Бачковският, Троянският, Земенският, Гложенският, Килифаревският, Шипченският и др. Така българското общество осъществява преход от елементарна грамотност към светска просвета. Образователното дело има важно значение за културно обособяване и национално единение. Наред с просветата, културната дейност, със своя хуманистичен характер,